

METODICKÝ LIST K PRACOVNÍMU LISTU NEJEN PRO UČITELE VÝTVARNÉ VÝCHOVY

ROMANTICKÁ KRAJINA CHARLOTTE PIEPENHAGEN (1821–1902): MĚSÍČNÁ NOC, 50. LÉTA 19. STOLETÍ

Cílová skupina: žáci 6.–9. tříd ZŠ

Tematické okruhy: krajina, romantismus, prožitky a pocity, fantazie, vlastenectví, Bedřich Smetana, Antonín Dvořák, Karel Hynek Mácha

Zařazení: 19. století

Vážení pedagogové,

tento metodický list slouží jako jakýsi manuál k aktivitám uvedeným v pracovním listu k dílu Charlotty Piepenhagen *Měsíčná noc* z poloviny 19. století. Nabízí možnosti, jak pracovní list využít, jak s ním pracovat při výuce, a poskytuje podrobnou metodiku a informace k realizaci aktivit tak, aby učitel nad samotnou přípravou strávil co nejméně času.

Jeho cílem je přinést Vám inspiraci, jak využít výtvarné umění ve výuce různých předmětů. Není tedy určen pouze pedagogům výtvarné výchovy; věříme, že osloví i učitele dějepisu, českého jazyka a hudební výchovy.

Žáci mohou na aktivitách z pracovního listu pracovat pod Vaším vedením při výuce, ale i samostatně, s Vaší podporou, například v rámci distanční výuky. Je možné použít pracovní list jako celek, ale můžete se také zaměřit pouze na vybranou aktivitu, tedy na jeden vzdělávací obor. Pokud si zvolíte tuto cestu, doporučujeme v rámci jedné aktivity nevynechávat její dílčí části, neboť mají na daném místě své opodstatnění.

V tabulce níže uvádíme přehled jednotlivých aktivit, jejich cíle, časovou dotaci a potřebné pomůcky. Navrhovaný časový harmonogram vychází z našich zkušeností, nicméně je možné jej prodloužit a věnovat větší prostor zejména diskusím. Mimo běžnou výuku můžete listy použít například při realizaci projektových dnů.

Věříme, že Vám budou materiály užitečným pomocníkem, zpestří Vaši výuku a inspirují Vás k dalším aktivitám. Každé dílo, každé téma, každý autor poskytuje různé cesty.

Budeme rádi za Vaši zpětnou vazbu.

Srdečně
Lektorské centrum GASK

Vzdělávací oblast	Vzdělávací obor	Učivo
Jazyk a jazyková komunikace	Český jazyk a literatura	Komunikační a slohová výchova – čtení, naslouchání, mluvený projev, písemný projev Jazyková výchova – slovní zásoba a tvoření slov, skladba, pravopis Literární výchova – tvořivé činnosti s literárním textem, způsoby interpretace literárních a jiných děl, základy literární teorie a historie, literární druhy a žánry
Člověk a společnost	Dějepis	Člověk v dějinách – význam zkoumání dějin, získávání informací o dějinách; historické prameny – historický čas a prostor Modernizace společnosti – utváření novodobého českého národa – kulturní rozrůzněnost doby
	Výchova k občanství	Člověk ve společnosti – naše vlast – kulturní život Člověk jako jedinec – vnitřní svět člověka
Člověk a svět práce	Člověk a svět práce	Využití digitálních technologií – digitální technika
Umění a kultura	Výtvarná výchova	Rozvíjení smyslové citlivosti – prvky vizuálně obrazného vyjádření – uspořádání objektů do celků v ploše, objemu, prostoru a časovém průběhu – reflexe a poměr zrakového vnímání ke vnímání ostatními smysly – smyslové účinky vizuálně obrazných vyjádření Uplatňování subjektivity – prostředky pro vyjádření emocí, pocitů, nálad, fantazie, představ a osobních zkušeností – typy vizuálně obrazných vyjádření – přístupy k vizuálně obrazným vyjádřením Ověřování komunikačních účinků – osobní postoj v komunikaci – komunikační obsah vizuálně obrazných vyjádření – proměny komunikačního obsahu
	Hudební výchova	Vokální činnosti – rozvoj hudebního sluchu a hudební představivosti Hudebně pohybové činnosti – pohybové vyjádření hudby v návaznosti na sémantiku hudebního díla Poslechové činnosti – orientace v hudebním prostoru a analýza hudební skladby – hudební dílo a jeho autor – hudební styly a žánry – interpretace znějící hudby
Člověk a příroda	Zeměpis	Životní prostředí – krajina

Průřezová témata	Osobnostní a sociální výchova	Osobnostní rozvoj – rozvoj schopností poznávání – sebepoznání a sebepojetí – seberegulace a sebeorganizace – kreativita Sociální rozvoj – poznávání lidí – mezilidské vztahy – komunikace – kooperace a kompetice
	Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech	Evropa a svět nás zajímají Jsme Evropané

ANOTACE

Romantická krajina v obraze Charlotty Piepenhagen vybízí k propojení výtvarné a hudební výchovy s českým jazykem a literaturou. Žáci se v rámci aktivit seznámí s romantismem jako uměleckým směrem, který prostoupil celé umění. Interpretují obraz prostřednictvím pohybové aktivity a vydají se na procházku krajinou, aby ji zachytili pomocí fotoaparátu nebo načrtli bílou pastelkou na černý papír. Seznámí se se skladbami B. Smetany a A. Dvořáka a společně vyberou tu, která nejlépe vystihuje atmosféru obrazu. Inspirováni K. H. Máchou vymyslí příběh, který by se mohl odehrávat v kulisách *Měsíčné noci*. Na závěr určí klíčová slova spojená s romantickou krajinou a propojí je do veršovaného textu.

CHARLOTTE PIEPENHAGEN

byla česká, resp. českoněmecká malířka a významná mecenáška. Narodila se 19. 10. 1821 v Praze na Starém Městě do rodiny majitele knoflíkářské dílny a zároveň nadšeného malíře romantických krajin **Augusta Friedricha Piepenhagen**a. Společně se svou mladší sestrou Louisou u otce také malířství soukromě studovala a jeho stylem byla ovlivněna po celý život. Malovala romantické scenerie s bouřemi a pohledy z Alp, lesní zákoutí, horské stezky, vodopády. Od roku 1838 vystavovala s **Krasoumnou jednotou**, později také ve Vídni. V roce 1888 zřídila v Praze soukromou výtvarnou školu pro dívky. Zemřela roku 1902, a protože byla bezdětná, odkázala svůj majetek Nadaci pro podporu mladých krajinářů.

DOBOVÝ KONTEXT

V českých zemích je 19. století spojeno zejména s národním obrozením, s formováním politického programu českého národa (Borovský, Rieger, Sabina) a utvářením české vědy (Palacký, Purkyně) a kultury. Cílem bylo pozvednout český jazyk opět na úroveň jazyka vzdělanců a motivovat obyvatele českých zemí k národní uvědomělosti. 19. století je tak spjato s nástupem nacionalismu. Soužití Čechů a Němců, kteří zde po dlouhá staletí žili společně, se začalo vyhrocovat. Do popředí se také dostává otázka ženské emancipace.

Literaturu (Mácha, Němcová, Erben), hudbu (Smetana, Dvořák) i výtvarné umění (Navrátil, Mánesovi, Piepenhagenovi) ovlivnil nový myšlenkový a umělecký směr – romantismus, který zdůrazňoval tvůrčí svobodu a kladl důraz na cit a fantazii. Náměty hledali romantičtí malíři ve středověkých mýtech a legendách, v hrdinských činech, ale také v přírodě. Rozvíjelo se krajinářství. Hudebníky ovlivněné romantismem silně přitahovaly citové náměty, snažili se zachytit dojmy z přírody a často je ovlivňovala i lidová píseň.

PŘEHLED AKTIVIT

Aktivita	Čas	Cíle žáka/žákyně	pomůcky
MĚSÍČNÁ NOC evokace	15 minut	Vžije se do obrazu a ztvární ho pohybem. Interpretuje obraz ze svého pohledu.	reprodukce obrazu
VÝTVARNÁ VÝCHOVA fotografie krajiny	90 minut	Ovládá fotoaparát. Pořídí fotografii krajiny podle pokynů učitele. Definuje typické prvky místní krajiny.	fotoaparát, interaktivní tabule k prezentaci fotografií
VÝTVARNÁ VÝCHOVA skica krajiny bílou pastelkou	30 minut	Na základě vlastní fantazie vytvoří skicu krajiny. Pojmenuje důležité prvky krajiny zobrazené na skice.	černé papíry, bílé pastelky
HUDEBNÍ VÝCHOVA skladba pro krajinu	45 minut	Seznámí se se skladbami Bedřicha Smetany a Antonína Dvořáka. Ztvární hudbu pohybem. Pojmenuje pocity, které v něm hudba vyvolává, a porovná je s pocity z obrazu. Spolupracuje a domlouvá se se spolužáky na výběru jedné skladby.	nahrávky skladeb (dostupné na Spotify)
ČESKÝ JAZYK A LITERATURA příběh krajiny	45 minut	Sepíše krátký příběh s popisem krajiny. Seznámí se s básní <i>Máj</i> od K. H. Máchy. Interpretuje obraz ze svého pohledu. Pojmenuje pocity, jež verše vyvolávají, a porovná tyto pocity s pocity z obrazu.	reprodukce obrazu
VERŠOVANÁ KRAJINA reflexe	15 minut	Vyjmenuje klíčová slova pro romantickou krajinu. Sepíše krátký veršovaný text. Zhodnotí program.	psací potřeby, papír

PRŮVODCE PRACOVNÍM LISTEM – METODICKÝ POSTUP

MĚSÍČNÁ NOC evokace

Čas	Cíle žáka/žákyně	pomůcky
15 minut	Vcítí se do obrazu a interpretuje jej pomocí své představivosti. Ztvární obraz pohybem.	reprodukce obrazu

Úkolem žáků je zapojit fantazii a představit si, že se ocitli v krajině namalované na obrazu. Dejte jim tyto instrukce: Nacházíte se na zobrazeném místě. Rozhlédněte se kolem a popište nám, jak to místo vypadá a jak se zde cítíte. V jaké jste pozici? Co děláte? Proč tu jste? Jste zde sami? Co prožíváte? Výroky žáků zapisujte.

Prostřednictvím pohybové aktivity mohou žáci předvést, jak by se společně v obraze pohybovali (prolézají houštím, plavou přes jezero, šplhají na strom, stoupají na zříceninu...).

VÝTVARNÁ VÝCHOVA fotografie krajiny

Čas	Cíle žáka/žákyně	pomůcky
90 minut	Ovládá fotoaparát. Pořídí fotografii krajiny podle pokynů učitele. Definuje typické prvky místní krajiny.	fotoaparát, interaktivní tabule k prezentaci fotografií

Seznamte žáky se základy ovládnutí fotoaparátu a s principy krajinářské fotografie (kompozice, nastavení clony apod. – tipy, jak fotografovat krajinu, přináší přehledně ve svém článku např. novinář a fotograf Tomáš Vocelka zde: <https://www.fotoguru.cz/jak-fotografovat-krajinu-10-tipu/>).

Vydejte se se žáky na procházku krajinou. Během procházky žáci pořídí fotografie, na kterých bude zachycena krajina (místo i kompozici si žáci vyberou sami). V duchu romantismu dejte žákům přesné zadání: fotografujte krajinu, jako by to byl váš největší hrdina.

Po návratu si fotografie prohlédněte a diskutujte, co je na nich zachyceno, jak a proč, v čem se fotografie liší a v čem jsou shodné. Definujte, co jsou typické prvky místní krajiny.

VÝTVARNÁ VÝCHOVA skica krajiny bílou pastelkou

Čas	Cíle žáka/žákyně	pomůcky
30 minut	Na základě vlastní fantazie vytvoří skicu krajiny. Pojmenuje důležité prvky krajiny zobrazené na skice.	černé papíry, bílá pastelky

Vydejte se s žáky do světa fantazie. Pomocí bílé pastelky žáci nakreslí svoji *Měsíčnou noc* na černý papír. Žáci mohou pracovat jednotlivě, ale mohou vytvořit i společný obraz, případně spojit své obrazy v jednu krajinu. Při reflexi aktivity se zaměřte na krajinné prvky. Co bylo pro žáky důležité zobrazit?

HUDEBNÍ VÝCHOVA skladba pro krajinu

Čas	Cíle žáka/žákyně	pomůcky
45 minut	Seznámí se se skladbami Bedřicha Smetany a Antonína Dvořáka. Ztvární hudbu pohybem. Pojmenuje pocity, které v něm hudba vyvolává, a porovná je s pocity z obrazu. Spolupracuje a domlouvá se se spolužáky na výběru jedné skladby.	nahrávky skladeb (dostupné na Spotify)

Cílem aktivity je najít spojitost mezi romantickou krajinomalbou a dobovou hudbou. Zaposlouchejte se s žáky do romantických skladeb Bedřicha Smetany, které jsou inspirovány českou krajinou a historií. Nechte žáky hudbu prožít a doprovodit ji pohybem. Následně žáci podle svého názoru vyberou tu skladbu, která díky své atmosféře a pocitům, jež v nich vyvolává, nejlépe koresponduje s *Měsíčnou nocí* od Charlotty Piepenhagen.

Seznamte žáky s příběhem Dvořákovy *Novosvětské*, o níž se traduje, že zazněla na Měsíci. Jeden z astronautů kosmické lodi Apollo 11 si tam prý pustil její nahrávku. Přehrajte si ji také a vyzvěte žáky, aby si představili, že i oni jsou astronauty a mají právo vybrat jednu skladbu, která by zazněla na místě, kde nikdy nikdo nebyl. Každý žák navrhne svoji skladbu, poté žáky rozdělte do dvojic, aby se na skladbě domluvily, následně spojte dvojice do čtveřic, aby se opět dohodly na jedné skladbě, poté čtveřice do osmic a nakonec celou třídu dohromady. Která skladba to bude? Dokázali se žáci domluvit? Podle čeho se rozhodovali? Můžete žákům nechat libovolný výběr, nebo jej případně omezit na Vámi vybrané skladby či žánry.

ČESKÝ JAZYK příběh krajiny

Čas	Cíle žáka/žákyně	pomůcky
45 minut	Sepíše krátký příběh s popisem krajiny. Seznámí se s básní <i>Máj</i> od K. H. Máchy. Interpretuje obraz ze svého pohledu. Pojmenuje pocity, jež verše vyvolávají, a porovná tyto pocity s pocity z obrazu.	reprodukce obrazu

Žáci ke své fotografii či skice, případně k samotnému obrazu Charlotty Piepenhagen sepíší krátký příběh. Postavy i dějovou linku si mohou vymyslet, součástí textu by však měl být popis krajiny, v níž se příběh odehrává.

Přečtěte si s dětmi vybrané úryvky z básně *Máj* od Karla Hynka Máchy. Mohla by se odehrávat v kulisách *Měsíčné noci*? Proč ano? / proč ne? Jaké pocity v žácích verše vyvolávají?

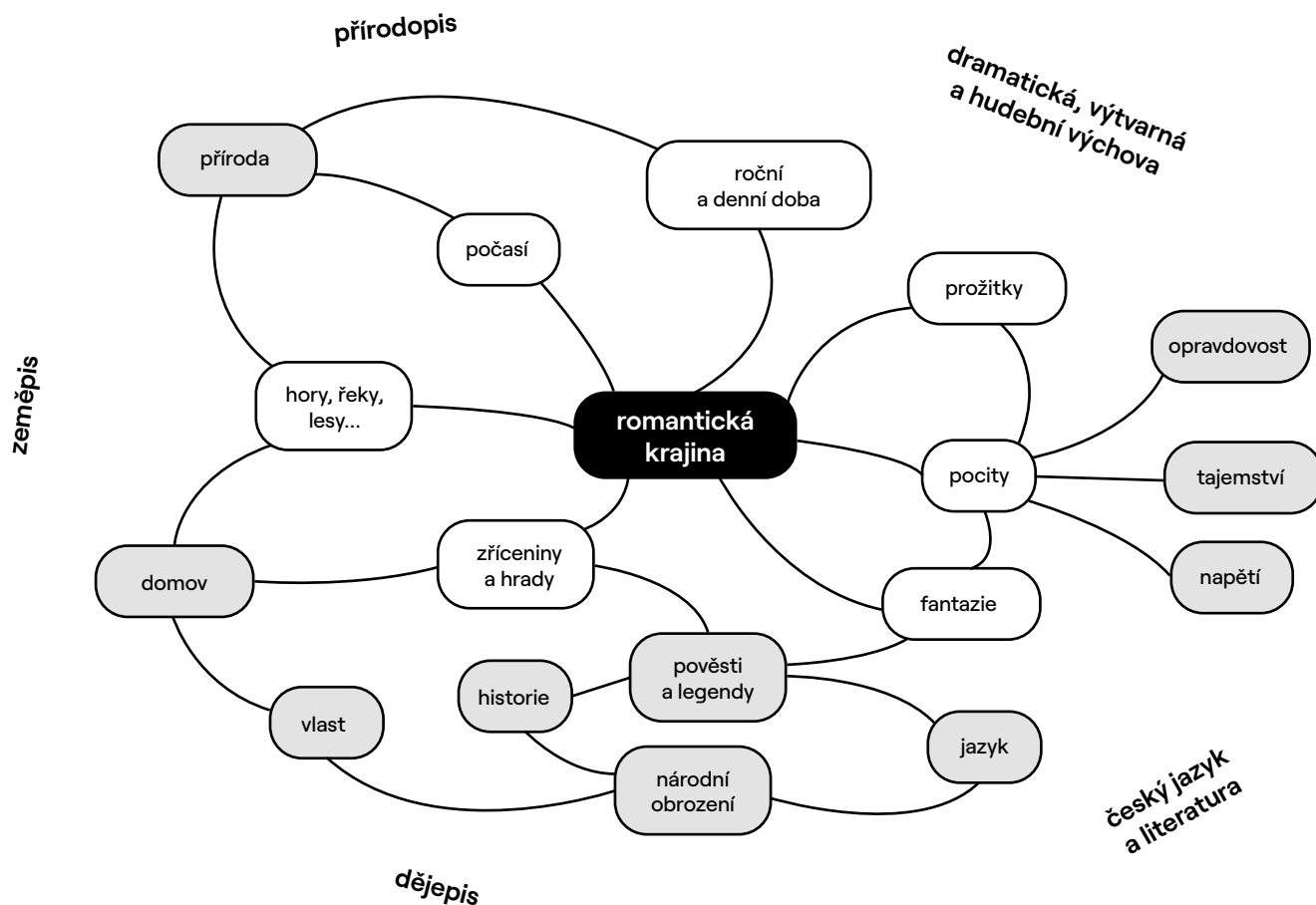
VERŠOVANÁ KRAJINA reflexe

Čas	Cíle žáka/žákyně	pomůcky
15 minut	Vyjmenuje klíčová slova pro romantickou krajinu. Sepíše krátký veršovaný text. Zhodnotí program.	psací potřeby, papír

Zhodnoťte společně všechny aktivity, zodpovězte případné dotazy a vypište s dětmi všechna klíčová slova spojená s romantickou krajinou. Neměla by chybět tato: pocity, prožitek, fantazie, historie...

Slova, která vypíšete, použijte k sepsání krátkého veršovaného textu.

NÁVRH PROJEKTOVÉHO DNE S PŘESAHEM DO DALŠÍCH VZDĚLÁVACÍCH OBORŮ

DOPORUČENÁ LITERATURA A ZDROJE

BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ (ED.), Naděžda. *Umění 19. století v Čechách: (1790–1910) – malířství, sochařství a užité umění*. Praha: Národní galerie v Praze, 2009. ISBN 978-80-7035-425-4.

PŘIBYL, Marek – ŠVEJDOVÁ, Alena. *Edice Seminář České knižnice, sv. 23: Karel Hynek Mácha: Máj (1836)* [online]. 2. vyd. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR – Akropolis, 2019 [cit. 2021-01-21]. ISBN 978-80-88069-70-6. Dostupné z: <https://www.kniznice.cz/component/k2/92>

FUČÍKOVÁ, Renáta. *Historie Čechů v USA*. Praha: Práh, 2019. ISBN 978-80-7252-728-1.

Kapitoly z českých dějin do roku 1918, studijní opora na internetových stránkách Katedry společenských věd Pdf, dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/VDCD.pdf>

Odkazy k virtuální prohlídce:

4. část – August Friedrich a Charlotte Piepenhagenovi

https://my.matterport.com/models/SoFpAuyrBS?cta_origin=all_spaces_page§ion=media&mediasection=-showcase

SPOTIFY playlist:

<https://open.spotify.com/playlist/0k8ngo7oEarTGDqOaa7ZLg>